

ÇİN KÜLTÜRÜ

FELSEFE DÜŞÜNCELERİ

WU CHUN

K203
239.

ÇİN KÜLTÜRÜ

FELSEFE DÜŞÜNCELERİ

WU CHUN

Beş Kıta Medya Yayınevi

图书在版编目 (C I P) 数据

中国文化系列·哲学思想:土耳其文/王岳川主编;吾淳著;木易译. —北京:五洲传播出版社, 2015.4
ISBN 978-7-5085-3123-6

I. ①中… II. ①王… ②吾… ③木… III. ①文化史—中国—土耳其语②哲学思想—思想史—中国—土耳其语 IV. ① K203 ② B2

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2015) 第 067989 号

中国文化系列丛书

主 编: 王岳川
出 版 人: 荆孝敏
统 筹: 付 平

中国文化·哲学思想

著 者: 吾 淳
译 者: 木 易 Türk Çin Kültür Derneği
责任编辑: 高 磊
图片提供: FOTOE 中新社
整体设计: 丰饶文化传播有限责任公司
内 文 制 作: 北京原色印象文化艺术中心
出版发行: 五洲传播出版社
地 址: 北京市海淀区北三环中路 31 号生产力大楼 B 座 7 层
邮 编: 100088
电 话: 010-82005927, 82007837
网 址: www.cicc.org.cn
承 印 者: 北京光之彩印刷有限公司
版 次: 2015 年 4 月第 1 版第 1 次印刷
开 本: 889×1194mm 1/16
印 张: 12
字 数: 200 千字
定 价: 148.00 元

İçindekiler

■ ÖNSÖZ ————— 4

■ DÜNYANIN KARAKTERİ NASILDIR? ————— 8

İnançların oluşumu ————— 10

Fenomenlere yönelik gözlem ve düşünceler — 26

Doğaya ve düzenlere yönelik keşifler ————— 35

■ NESNELER ARASINDAKİ İLİŞKİLER

NASILDIR? ————— 46

Gök-insan ilişkileri ve buna ilişkin inançlar
ve bilgileri ————— 48

Diyalektik Düşünce ————— 58

Bütünlük düşüncesi ————— 71

■ TOPLUM NORMLARI NASILDIR? ————— 82

Konfüçyanizmde ahlak bilincinin
oluşturulması ————— 84

Konfüçyanizmde toplumsal
normların gelişmesi ————— 94

Diğer okullar ve düşüncelerin toplumsal
sorunlara yönelik düşünmesi ————— 106

Tarihe yönelik düşünceler ————— 114

■ HAYATIN KILAVUZU NASILDIR? ————— 120

Konfüçyanizmin ideal insanlığı
ve yetiştirilmesi ————— 122

Müzik ve insanlığın yetiştirilmesi ————— 130

Konfüçyanizmde insanlık teorisi ————— 139

Taoizmin hayata yönelik düşünceleri ————— 149

■ ANLAYIŞIN YAPISI NASILDIR? ————— 156

Anlayışın kaynağı ve yeteneği ————— 158

Anlayışların yöntemi veya şekli ————— 170

Anlama ve uygulama düşünceleri ————— 182

K203
239.

ÇİN KÜLTÜRÜ

FELSEFE DÜŞÜNCELERİ

WU CHUN

Beş Kita Medya Yayınevi

图书在版编目 (C I P) 数据

中国文化系列·哲学思想:土耳其文/王岳川主编;吾淳著;木易译. —北京:五洲传播出版社,2015.4
ISBN 978-7-5085-3123-6

I . ①中… II . ①王… ②吾… ③木… III . ①文化史—中国—土耳其语②哲学思想—思想史—中国—土耳其语 IV . ① K203 ② B2

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2015) 第 067989 号

中国文化系列丛书

主 编 : 王岳川
出 版 人 : 荆孝敏
统 筹 : 付 平

中国文化·哲学思想

著 者 : 吾 淳
译 者 : 木 易 Türk Çin Kültür Derneği
责任编辑 : 高 磊
图片提供 : FOTOE 中新社
整体设计 : 丰饶文化传播有限责任公司
内 文 制 作 : 北京原色印象文化艺术中心
出版发行 : 五洲传播出版社
地 址 : 北京市海淀区北三环中路 31 号生产力大楼 B 座 7 层
邮 编 : 100088
电 话 : 010-82005927, 82007837
网 址 : www.cicc.org.cn
承 印 者 : 北京光之彩印刷有限公司
版 次 : 2015 年 4 月第 1 版第 1 次印刷
开 本 : 889×1194mm 1/16
印 张 : 12
字 数 : 200 千字
定 价 : 148.00 元

İçindekiler

■ ÖNSÖZ	4
---------	---

■ DÜNYANIN KARAKTERİ NASILDIR?	8
--------------------------------	---

İnançların oluşumu	10
--------------------	----

Fenomenlere yönelik gözlem ve düşünceler	26
--	----

Doğaya ve düzenlere yönelik keşifler	35
--------------------------------------	----

■ NESNELER ARASINDAKİ İLİŞKİLER NASILDIR?	46
--	----

Gök-insan ilişkileri ve buna ilişkin inançlar ve bilgileri	48
---	----

Diyalektik Düşünce	58
--------------------	----

Bütünlük düşüncesi	71
--------------------	----

■ TOPLUM NORMLARI NASILDIR?	82
-----------------------------	----

Konfüçyanizmde ahlak bilincinin oluşturulması	84
--	----

Konfüçyanizmde toplumsal normların gelişmesi	94
---	----

Diğer okullar ve düşüncelerin toplumsal sorunlara yönelik düşünmesi	106
--	-----

Tarihe yönelik düşünceler	114
---------------------------	-----

■ HAYATIN KILAVUZU NASILDIR?	120
------------------------------	-----

Konfüçyanizmin ideal insanlığı ve yetiştirilmesi	122
---	-----

Müzik ve insanlığın yetiştirilmesi	130
------------------------------------	-----

Konfüçyanizmde insanlık teorisi	139
---------------------------------	-----

Taoizmin hayata yönelik düşünceleri	149
-------------------------------------	-----

■ ANLAYIŞIN YAPISI NASILDIR?	156
------------------------------	-----

Anlayışın kaynağı ve yeteneği	158
-------------------------------	-----

Anlayışların yöntemi veya şekli	170
---------------------------------	-----

Anlama ve uygulama düşünceleri	182
--------------------------------	-----

ÖNSÖZ

Çin felsefesi zengin ve derin bilgilerden oluşmaktadır. Konfüçyanizmin vurguladığı sevgi ve hayır, tüm dünyayı kapsayacak büyük akıllılık göstermekte ve Çin milletinin en önde gelen karakteridir. Bu yücel ruh bütün milletimizin kanıyla*birleşmiştir. Taoizm'in bilgeliği gök, yer ve nehirler gibi ,Çin milletinin yaşaması ve kalkınması için hiç tükenmeyen sonsuz kaynak ve güçtür. Tarihte zaman zaman eski filozoflarımıza döner, onları dinler ve kendimizi sorardık. Bugün de aynısını yapmamız gerekmektedir. Aslında Konfüçyanizmin düşüncelerinin temel olduğu Çin felsefesi, tüm insanlığın en önemli, en değerli ruhsal mirasıdır. İçinde bulunan özellik ve bilgelik insanoğlunun herhangi bir büyük geleneğiyle kıyaslanabilir.

“Çin Kültürü: Felsefe Düşünceleri” adlı kitap, Çin Intercontinental Yayınevi tarafından hazırlanan “Çin Kültürü Dizisi” kitaplarından biri olarak, tarihten ziyade teori açısından Çin felsefesini anlatmayı planlamaktadır. Benim bu kitabı yazmamı istememin nedeni, 1998 yılında Shanghai Üniversitesi için ders kitabı yazmış olmamdır. O zaman ki kitabın ismi “Çin Felsefi Düşünceleri”, ve kitabın II. bölümü teori açısından yazılmıştır. Eski çalışmalarım bu kitabın hazırlanması için önemli tecrübe ve örnek oluşturmıştır.

Bu eser anlatıma dayalı bir kitap olduğu için çok uzun tutulmamıştır. Benim sözlerime sadece 80 bin kelimelik bir sınır getirilmiştir. Bu yüzden her alanı kapsayacak bir anlatım olmayacağı gibi ihtiyaçta duyulmamaktadır. 3 bin yıl önceki düşüncelere bakıldığında, büyük planı etkilemeyecek bazı detaylar ihmal edilmelidir. Sadece felsefede değil, edebiyat, bilim, sanat alanında da aynı duruma rastlanılabilir. Ayrıca bu kitap İngilizceye çevrilerek dünyaya tanıtılması amaçlanmıştır. İnsanların anlayış alışkanlıkları aynıdır. Batı sanatını, dini ve felsefeyi ilk öğrendiğimizde aslında

sadece kısıtlı figürleri, eserleri, kitapları ve düşünceleri aklımızda tutabiliriz. Ancak ilk izlenim çok etkili olursa daha sonra derin bir araştırma içine gireceksiniz.

Kitap 5 fasıldan oluşmaktadır. Bunlar; Dünyanın karakteri nasıldır? Nesneler arasındaki ilişkiler nasıldır? Toplum normları nasıldır? Hayatın kılavuzu nasıldır? Anlayışın yapısı nasıldır? Benim bakış açıma göre, bu konular Çin felsefesinin en temel konularını oluşturmaktadır. Ayrıca bu konular da kendi içlerinde daha detaylı konularda içermektedir. Aslında söz konusu başlıklar, daha önce hazırlamış olduğum okul kitabının konularıydı. Fakat yeniden yazdığım yeni düşüncelerimin ortaya çıkmasıyla birlikte konuların isimlerini ve sıralarını değiştirdim, ancak en çok değişim yaşanan parça yine içerik kısmıdır. Bu kitap edinmiş olduğum yeni ufuklar sayesinde yeniden yazılmıştır. Şunu açıklamalıyım ki, yukarıda belirtilen 5 konuda 1. ve 2. konu derin dini ve bilimsel konular olmakla birlikte, 3. ve 4. konu ise toplumsal ve ahlaki sorunlarla ilgilenmektedir. Çin felsefesindeki çok sayıda önemli düşünceler, bu 4 alan çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Daha önce yazmış olduğum “Çin felsefesinin başlangıcı: eski felsefi okullarının düşünceleri, kavramları ve düşüncelerinin oluşumu ve gelişimi tarihi” adlı kitabım yine bu 4 alan bağlamında hazırlanmıştır. Bu da Çin felsefesinde yaptığım araştırmalarda elde ettiğim anlayışlardır. Elbette 5. konu da çok önemlidir. İlginçtir ki, genel olarak Taoizm 1. 2. ve 5. konuya önem vermiştir. Bu durum, Taoizm’in nesnelerdeki ilkelere ve uzayın asıl kaynağı gibi daha soyut anlam taşıyan konularla ilgilenmesiyle ve de Taoizm’in daha derin bilgilerle ilgilenmesiyle alakalıdır. Fakat bütün bu felsefi sorunlar ve arkasında duran bilgilerin anlaşılması ve anlatılması çok zordur. Bu yüzden Taoizm bize çok özel bir bilgi ve dil sağlamıştır. Konfüçyanizm ise nispeten 3. 4. ve 5. konuya daha ilgi göstermiştir. Aslında kendi düşüncesini yükseltmek, ülke yönetmek, yurtiçi için faydalı bir yönetim oluşturmak ve yurtdışına krallık göstermek gibi Konfüçyanizm teorilerini bu konulara yansıtmıştır. İnsan hayatı, anlayıştan yani nesneleri gözlemlemek ve bilgiye kavuşmaktan başlar, kendi düşüncelerini yükseltme aşamasından yani ahlak yetiştirme aşamasından geçip ideal karaktere ulaşır yani yurtiçine faydalı yönetim ulaştırır, ve sonuçta topluma uygulamalar yapıp hem aile, hem ülke hem de tüm dünyanın yöneticisi olarak yurtdışına krallık gösterme hedefini elde eder. Yukarıda belirtilen içerikler, yapılar ve okullar arasındaki ilişkilere yönelik anlayışlar, bu kitabı okumakla beraber Çin felsefesinin temel bilgilerini de anlamanızda yardımcı olacaktır.

Çin felsefesinin sorunlarını ve özünü daha kapsamlı bir şekilde göstermek üzere, kitapta bakış, kavram, kapsam ve düşünce, teori, doktrin birleştirilerek anlatılmıştır. Çünkü sadece herhangi bir yöntemle anlatmak, hem anlatımda hem de anlayışta noksanlara yol açabilir. Eğer sadece kavram veya kapsam üzerinde konuşursak bazı düşünürlerin belli bir sorun hakkında yaptıkları parlak açıklamalar dâhil olmak üzere büyük teorilerin yüzünü net göremeyebiliriz. Fakat eğer sadece teori ve doktrin açısından anlatılırsak çok sayıda son derece kilit büyük kavramlar ve büyük düşünceler ihmal edilebilir. O zaman sadece 80 bin kelimelik bir eser içinde düşünce malzemelerini nasıl seçeceğiz ve ya ayarlayacağız? Sadece noktadan yüzeye ve bölümden ipe şeklindeki yöntemi uygulayabilirim. Noktadan yüzeye demek, öncelikle ağırlıkları belirtip Konfüçyanizm ve Taoizm düşüncelerini, özellikle bu iki okulun kurucusu olan Laozi ve Konfüçyüs'ün düşüncelerini belirtelim demektir. Aslında Laozi ve Konfüçyüs döneminde Taoizm ve Konfüçyanizmin çok temel sorunları, düşünceleri ve kavramları oluşmuştur. İkincisi, mümkün olduğu kadar ağırlıkları kapsayacaktır, mesela Wang Chong'un yaşama yönelik görüşleri, Qin ve Nan Bei hanedanlıklarında vücut ve ruhla ilgili görüşleridir. Bu da mümkün olduğu kadar kapsamı sağlamak içindir. Bölümden ipe ise Qin hanedanlığı dönemine odaklanmaktadır. Çin felsefesinde çok sayıda düşünceler ve teoriler Qin hanedanlığından önce temel olarak ve ya tamamen geliştirilmiştir. Mesela Konfüçyanizmin insanlık teorisi ve düşüncesi, Taoizm'in diyalektik düşüncesi. Bu yüzden bugün ki anlatım da tamamen bu tarihten kaynaklanmaktadır. Elbette anlama uygulama düşüncesi gibi bazı sorunlar daha sonra gitgide sağlamlaştırılmıştır ve de bunun üzerine anlatımda gelişme ipucuna önem verilmelidir. Eksiklik hiçbir zaman engellenemez, ancak okuyucuların konuyu daha derinden anlaması gerekmektedir.

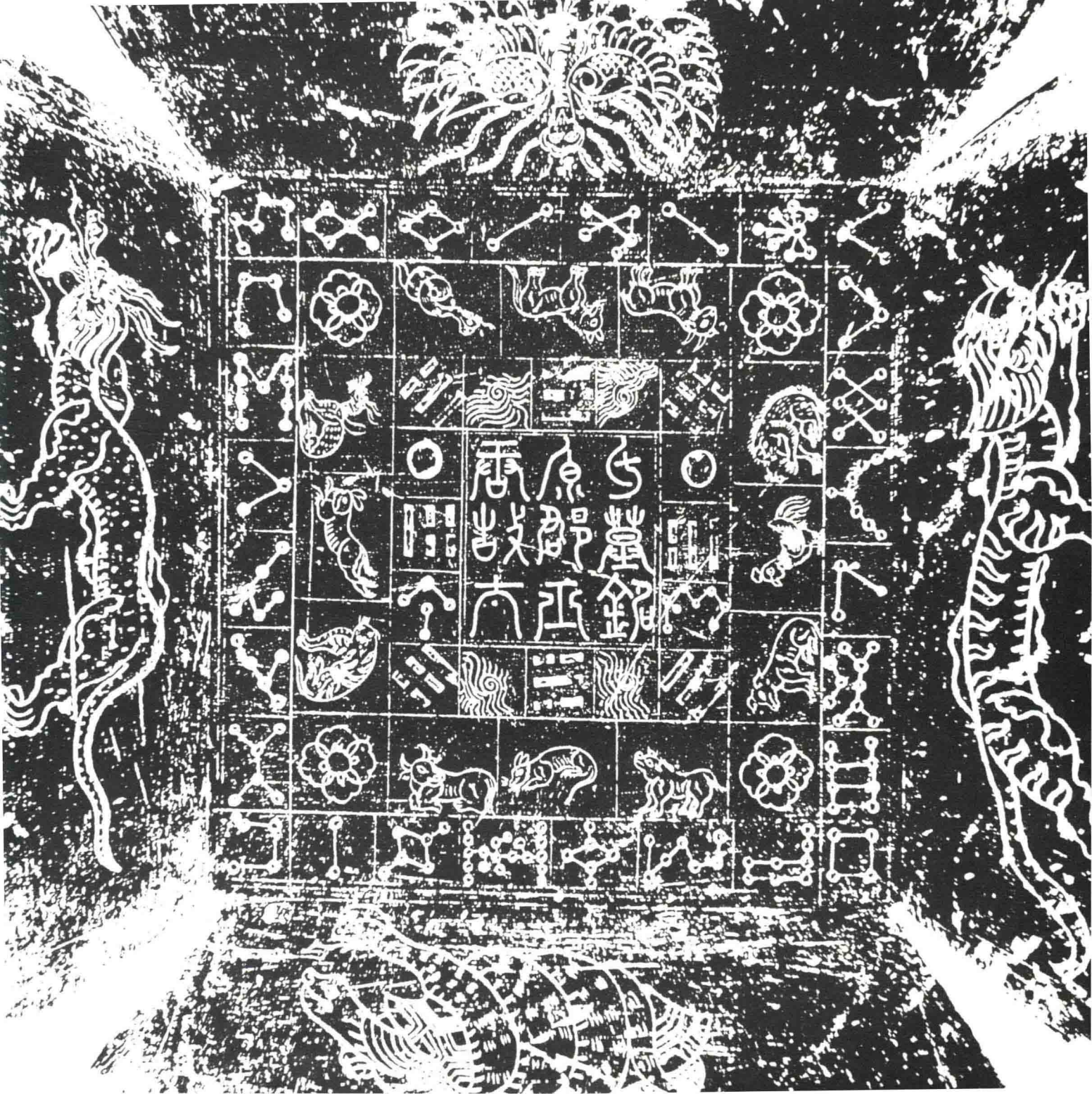
Kitabın içeriği ile ilgili izah edilmesi gereken bazı özellikler vardır. Öncelikle, bu kitabın anlatımda Çin felsefesinin kendi yüzünü göstermeye özen gösterilmektedir. Çin felsefesi son dönemlerde, özellikle çağdaş dönemde, batı felsefesi ve düşüncesi tarafından etkilendiği için anlatımda çok fazla batılaştırılmış sözcük kullanmıştır ve bu yüzden kendi kimliğini kaybetmekle karşı karşıya kalmıştır. Bu kitapta mümkün olduğu kadar özüne sadık kalmaya çalışılacaktır. Örneğin; bilgi veya bilimin Çin felsefesine ciddi etkileri, Yin-Yang, Wu-Xing, Dao ve Li gibi kavramların oluşu, alışkanlıkları etkiler. Felsefe ve eğitim arasındaki sıkı ilişki ve toplumda nasıl gerçeğe dönüştürüleceğini ise de Sayın Feng Youlan anlatmıştır. Ayrıca müzik ve güzel sanatın

felsefi düşüncelerde özel statüsü ve anlamı, inanç ve bilgiyle ilgili devamlılık özelliği vs. gibi konulara da değinmiştir. Aynı zamanda, kitabın “uluslararası” özelliğinden dolayı, anlatımda kültürlerarası kıyaslamadan az da olsa bahsedeceğim. Bu da okuyucuların kitabı okumaları ve üzerine düşünmeleri için teşvik edici olabilir. Bunun içinde Tanrılara ve kehanete karşı olan tutum, farklı arka plan bilginin yol açtığı özlük konusunda anlayışların farklılıkları, ahlaki ilkelerle ilgili Çin’de ailelerdeki hukuk ve Musevilik dini ve de hukuk arasındaki benzerlik gibi konular bulunmaktadır. Tabii bunlardan daha fazla konular da içermektedir. Bununla kalmayıp, Çin düşünceleri ve felsefesi, tüm insanlığın bilgeliğinin bir parçası olarak, başka parçalar arasında da kesinlikle bağlantılar bulunmaktadır. Yani arasında diyalog olabilir, bunlar da sorunlar, düşünceler hatta kavramlara da yansıtılmalıdır. Fakat bu özellikler ve kıyaslar şahsımın düşünceleri olduğu için bu durumdan kendim sorumluyum. Son olarak, ilgili referansın kaynağı için; sözcüğün rakamından dolayı üst üste aynı kitaptan kaynaklanan referanslar için sadece faslın isimleri belirtilecektir.

Benimle birlikte çalışan ve özgün çalışmaları ile yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Cui Yiming’e teşekkür ediyorum. Ayrıca Prof. Cui Yiming kitapta ki bazı yerlerde direkt olarak eski anlatımları da aktarmıştır. Öğrencim Jiang Kaitian malzemeleri kontrol etmiştir ve yararlı tekliflerde bulunmuştur. Elbette, Intercontinental Yayınevi’nin Çin felsefesini tanıtmak ve yaymak için bana böyle bir fırsatı verdiği için de teşekkür ediyorum. Ayrıca yayınevinin bu kitap için sağlamış olduğu resimler ve kitabı İngilizceye çevirdiği içinde çok teşekkür ediyorum.

Wu Chun

10 Aralık 2013, Shanghai

DÜNYANIN KARAKTERİ NASILDIR?

Dünyanın karakteri nasıldır? Bu fenomen ve doğa ile ilgili bir sorundur ve aynı zamanda da hemen hemen her felsefenin kapsayacağı sorundur. Batıda, Parmenides'in varlık için ispatından, Platon'un fenomen olguya olan güvenilirliği kuşkusundan, Aristoteles'in özlüğe araştırmasından ve Hıristiyan felsefesinin Tanrıya ispatından dolayı, fenomenlere yönelik ilgilerin ve düşüncelerin felsefeden çıkarılmasına yol açmıştır. Ama eski Çin'de öyle değildi. Fenomen ve doğanın felsefede kendi statüsü bulunur. Bu fasılda önce "Tanrı" sorunundan başlayacak ve böylece de bunda çok Tanrılı inanç ve Ateizm düşüncesi bulunduğunu göreceğiz. Sonra "Yin-Yang" ve "Wu Xing" düşüncelerinden eski Çinlerin doğaya yönelik bakışını öğreneceğiz. Bu 2 düşüncenin başlaması, gelişmesi ve Çin felsefesinin çekirdek kavramı olmasını öğreneceğiz. Üçüncü bölümde eski Çinlilerin fark ve değişime yönelik bakışı olacak ki bu da Çin felsefesinin fenomenlerine yönelik derin ilgi ve düşünce oluşturan bir anlayış sağlayacaktır. Sonuçta Çin felsefesi doğa sorunu üzerine uzunca düşünür ki bunlar hem alışkanlık ve kuralları hem de özlük sorununu kapsar. İlgilendirdiği önemli kavramlar içerisinde "Qi", "Dao", ve "Li" vardır ve böylece düşünce burada normalleşme ve soyutlaşma yönünde ilerler.

İnançların oluşumu

Dünyadaki diğer eski millet ve medeniyetler gibi, Çin'deki en eski düşünce, inanç düşüncesi yani "Tanrı"ya yönelik düşüncedir. Böyle bir düşünce M.Ö. 2070 yılından önce olan Xia, Shang ve Zhou hanedanlıklarından önceki eski dönemden kaynaklanır. Çin'in eski dönemlerinde, bu eski zamanlardan kalma inanç veya ibadet geleneği sürdürülür. Fakat Chunqiu dönemi (M.Ö. 770-M.Ö. 476) itibariyle Çin'in bazı aydınları Ateizm veya Tanrının statüsünü zayıflatma eğiliminde bulunmuşlardır. Ve daha sonraları gerek Taoizm gerek Konfüçyanizm de böyle bir rasyonel tavrı taşımıştır ve bu da Çin'in düşünce dünyasına küçümsenemez bir etki yaratmıştır.

Tanrı: Çin felsefi düşüncesinin dini kaynağı

Kelime olarak, "Tanrı" kelimesi kehanetler üzerinde sık sık rastlanılır, ancak eski yazılışı farklıdır. Günümüzde kullanılan yazılışla yazılan "Tanrı" kelimesi ilk olarak Xi Zhou hanedanlığında (M.Ö. 1046- M.Ö. 771) ortaya çıkmıştır. Ama "Tanrı"ya yönelik düşünce hiç şüphesiz daha önce bir zamanda meydana gelmiştir. Buna ilişkin, *Guoyu* kitabında Chu krallığı veziri Guan She Fu'nun Chu kralına yapmış olduğu konuşmada anlatılan Zhuan Xu krallığında gök ile yer arasındaki yolun kesilmesi hakkında ki hikâyede çok belli bir şekilde yansıtılmıştır:

Henan Eyaleti AnYang Şehri Yinxü'de gün yüzüne çıkarılmış olan kemik ve kaplumbağa kabuklarına yazılmış kutsal ruhlara tapınma gravürleri.

Eski zamanlarda halk ve Tanrı birlikte yaşamazdı. Halk içinde bazıları çok dikkatli ve saygılı olur, onların akıllılığı hem Tanrıya hem halka yararlar getirir, uzak yerleri bile aydınlatırdı. Onların gözleri her şeyi gözlemler, kulakları her yeri dinlerdi. Tanrı da böyle insanlara özel yetenek verirdi ve böyle insanlar cadı denirdi..... Bunun üzerine gök, yer, halk, Tanrı ve nesneden sorumlu yetkili olurdu ve bunlara da Beşli Yetkililer denirdi. Sadece kendinin sorumlu olduğu alana bakar, diğerlerini karışmazdı. Halk bu yüzden ahlaklı Tanrı da kutsal olurdu; halk ve Tanrı arasındaki işler karışmaz aksine arada saygı bulunurdu, o yüzden Tanrı tarımsal bitkilere uğur getirir, halk Tanrıya kurban feda eder, felaket gelmez ve böylece servet tükenmezdi. Shao Hao ailesinin düşmesiyle vahşi Jiu Li Milleti ahlak temeliyle kurulan yönetime karışır, halk ve Tanrı kavramı karıştırılır ve kimin kim olduğu belirtilemezdi. Herkes kendi kurban törenini düzenler, her ailede cadı bulunduğunu açıklardı, ama arasındaki ahlaki samimiyet de yok olurdu. Halk kurban töreninin düzenlemesine rağmen mutluluğa kavuşmazdı. Kurban töreninde hiç kurallar yoktu, halk ve Tanrı aynı statüye sahipti. Halkın Tanrıya karşı saygıları yoktu. Tanrı insanın yaptıklarına alışınca kurban törenine ihtiyacı kalmazdı. Tarımsal ürünler Tanrıya uğur getirmediği için kurban töreni için de fazla kurban kalmazdı. Felaketler üst üste gelir ve insanın hayatını kısıtlardı. Zhuan Xu kralı bunları görünce eski düzeni yeniden kurmak için, Nan Zheng Chong'a gökten sorumluluk taşıyarak Tanrıları birleştirmesine emir verir ve Huo Zheng Li'ye yerden sorumluluk taşıyarak halkları birleştirmesine emir verir. Halk ve Tanrı arasındaki hor görme yok olur, bu da söz edilen yerdeki halk ve gökteki Tanrı arasındaki yolun kesilmesi olurdu.

Kemik ve kaplumbağa kabuklarındaki kabartmaların ana fikri: Çin Nehir Tanrısı (Heshen)'a kadın kölelerin adak olarak sunulması.

Resimde anlatılan hikâye: Ximenbao'nun 'Hepo Nehir Tanrısı ile Evlendirilen Gelinler' Hurafesini nasıl ortadan kaldırdığı anlatılmaktadır. Ximenbao, Savaşan Ülkeler Döneminde (MÖ 475-221) Wei ülkesinde doğmuş bir ateisttir. Sel baskınlarının çok olduğu Yexian kentinde (Bugünkü Hebei Eyaleti Linzhanye'nin batısı, Henan Eyaleti Anyang Şehri'nin kuzeyi) görev aldığı dönemde, büyücü ve cadıların köyün yetkili memurlarıyla işbirliği yaparak Hepo Nehir Tanrısı ile evlendirilme adı altında kadınlardan, sefalet içinde yaşayan halktan maddi çıkar sağladıklarını öğrenir, sonra Ximenbao akıllı bir şekilde bu yalanı ortaya çıkarır. Ayrıca büyücülüğün yasaklanması için yeni yasalar çıkarır, halkın eğitilmesini sağlar.

Yukarıdaki paragrafta şu anlamları taşır: “Eski zamanlarda... böyle insanlara cadı denir.” cümlesi, Tanrı ve insan arasındaki bağlantıyı ve teması sağlayan cadıları anlatır; “Bunun üzerine... servet tükenmez.” cümlesi, Tanrı ve insan arasındaki bağlantıyı sağlayanların yetkili olduğunu anlatır. “Shao Hao... insanın hayatını kısıtlar.” cümlesi, Shao Hao’dan sonraki Tanrı ve insan arasındaki temasın düzensiz hale gelmesini eleştirir; “Zhuan Xu Kralı... yolun kesilmesi olur.” cümlesi Zhuan Xu döneminde Tanrı ve insan arasındaki bağlantının tekrar düzenli olduğunu anlatır.

Bundan sonra, Shang ve Zhou hanedanlıklarında üst üste “Di (Padişah)” ve “Tian (Gök)” şeklindeki düşünce ve sözcüklerin ortaya çıkmasına rağmen (tabii Di ve Tian aslında Tanrı

demektir), Tanrı düşüncesi yine korunur. Shang ve Zhou dönemlerinde ki metinlerde, Tanrı düşüncesine ilişkin yazılar bulunur. Mesela “Tanrıya kralın değiştiğini bildirir, sonra çeşitli atalara kurban törenini düzenler, dağlar ve nehirlerle tapar, sonra Tanrılara feda eder” (“Shang Shu - Yao Dian”), “Tanrı dağa iner, Fu ve Shen doğar” (“Şiirler - Da Ya - Song Gao”). Ayrıca, Shang ve Zhou dönemlerindeki gelişmeyle, Çinlilerin Tanrı düşüncesi belli olur ve şu 3 alanda gösterilir: göğe kurban töreni, yere kurban töreni, Tanrılara ve atalara kurban töreni. Bu aslında Tanrı düşüncesinin tören haline gelmesi demektir. Bundan sonra, Tanrı düşüncesi asıl olarak Taoizm ve Budizm’in çok Tanrılı inançlarında yansıtılır ve bununla ilgili olan çıkar ilişkilerine de yansıtılır. Ayrıca bunlar Çin’in inanç geleneğinin devamlılığını da gösterir.¹

Ateizm düşünceleri

Diğer taraftan, şunu görmeliyiz ki, Chun Qiu dönemi itibariyle Çin felsefesinde Ateizm şeklindeki düşünceler gitgide gelişmiştir. Burada söz edilen Ateizm, Tanrıyı tamamen dışlamak veya inkâr etmek değil Tanrıyı marjinalleştirmek, zayıflatmak, Tanrının hükmeden statüsünü veya anlamını inkâr etmektir. Aynı zamanda, ya doğaya ve düzene yönelik açıklamalar uzaya verilir, ya da insanın statüsü ve kendi sorumluluğu yükseltilir. Karl Jaspers’in teorisine göre bu aslında rasyonelliğin göstergesidir.² Shi Yin’in ifadesiyle, “ülkenin yükselişi halka bağlı, ülkenin çöküşü ise Tanrıya bağlıdır” (*Zuo Zhuan - Zhuang Gong 32. Yıl*). Mesela Shu Xing aerolitin düşmesini ve

¹ Bu konuya ilişkin uygun bir şekilde bu çerçeveyi genişleterek Çinlilerin inanç düşüncesine yönelik yargılama veya nitelendirmeyi uzatabiliriz. Max Weber’in düşüncelerine göre, Çinlilerin inancı gelenekselidir, tabii bu sonuç Abraham-tek Tanrı din sistemiyle kıyaslandığında varılan bir sonuçtur. Fakat şunu bilmeliyiz ki, Çin’in inancının, eğer eski Yunan ve eski Roma kültürüne göre esas olarak büyük bir farkı yoktur. Ama Yunan ve Roma’nın inanç geleneği, Hristiyanlığın (Museviliğin inanç çatlağı veya devrimi temelinde) girişiyle durmuştur, ama Çin’de sürüle gelmiştir. Böyle bir inanç geleneği, zihniyette ve düşüncede yansıtılır. Yukarıdaki belirlenen devamlılık sorunu hakkında, benim kitabım “Çin toplumunun dini geleneği - büyücülük ve ahlakın karşı çıkması ve birlikte bulunması”, Shanghai San Lian Kitabevi 2009.

² Karl Jaspers demiştir ki: “Eksenel Dönemi” nin gelmesiyle birlikte, “Tanrı dönemi beraberinde onun sessizliği ve açıklığı, hepsi kaybolup gider”, “rasyonellik ve rasyonellik tarafından belirlenen tecrübeler, Tanrıya meydan okumuştur”. Karl Jaspers: “Tarihi başlangıç ve hedef”, Hua Xia Yayınevi 1989.